

SKAB KLOGE KVADRATMETER

ARKITEKTUR KAN – NÅR DEN ER BEDST – UNDERSTØTTE SAMMENHÆNGEN MELLEMLUM OG LÆRING VED AT VÆRE INVITERENDE, DEMOKRATISK OG ORGANISERENDE OMKRING FÆLLESSKABER. DEN KAN MENNESKELIGGØRE OG SKABE TRYKKE RAMMER

Af Gitte Andersen og Christine Antorini • Foto Tobias Selnaes Markussen

→ **Kunstmuseet Louisiana slog** for et par år siden dørene op for en udstilling om Ny Nordisk Arkitektur og Identitet og stillede spørgsmålet: Hvilken indflydelse har de nordiske velfærdssamfund på vores opfattelse af fællesskabets huse og det sociale rum? På udstillingen spillede nordiske læringsmiljøer som daginstitutioner og skoler en synlig rolle som eksempler på nogle af de stærkeste fællesskabsbærende bygninger og rum i vores velfærdssamfund. Stort set alle børn leger og lærer i den offentlige sektors rum for børnefællesskaber, fra de er helt små.

En demokratisk arkitektur, som understøtter menneskelige fællesskaber helt ned i småbørnsalderen, er ikke bare på den nordiske dagsorden. Den vækker stadig større genklang internationalt, hvor man bl.a. er optaget af 'early childhood education' og den nordiske småbørnspædagogik som modsvar til 'pre-schools', der er almindelige i andre lande – hvis der overhovedet er andet end privat pasning til børn, før de når skolealderen. Men også skolepædagogikken med projekt- og problemorienteret læring, elevmedinddragelse og udeskolepædagogik lægges der mærke til.

Det viste udstillingen, og sådan genkender vi det også de grundlæggende værdier, som skolens rum gerne må være med til at levendegøre. Præcist som den italienske Reggio Emilia-pædagogik talte om 'Rummet som den tredje lærer eller pædagog'.

Det handler ikke kun om at udvikle rum til 'det ekstra'. Det er en vision om at koble rum og pædagogik er med til at danne børn: Når vi træffes pædagogiske valg om hvilke hold- og klassefællesskaber, valg om hvilken måde at arbejde med inklusion og styrke almenundervisningen, valg af arbejdsformer og dermed rum og adfærd for både elever og medarbejderne, valg om rum der indbyder til bevægelse, og valg om samarbejder med andre institutioners – eller kultur- og idrætsforeningers – læringsmiljøer. Rummet i ordets bredeste forstand er noget af det mest ressourcefulde, vi har, hvis de kortlægges, skabes og udvikles sammen.

Et er idealerne, noget andet virkelighed. Nogle skoler er bygget i 1960'erne med lange brede gange og mellemrum, der ikke rigtigt bruges til noget. Andre er endnu ældre byskoler i flere etager, smalle gange og små klasselokaler på rad og række. Og så er der en vedvarende

forudsætning om, at der ikke er budget til at bygge nyt eller renovere stort.

Derfor er rummets potentiale til læring ofte gledet i baggrunden i diskussionerne om udvikling af endnu bedre læringsmiljøer til alle børn og unge. Men der er masser af muligheder for at gentænke rum og læring og videreudvikle demokratiske rum. Også i eksisterende byggeri. Ved at tænke i kloge kvadratmeter, hvor sambrug og samarbejde både inde og ude og på tværs af institutioner og lokalsamfund, er der masser af skjulte kvadratmeter til at styrke fællesskaber til børn og unge, så de – uanset social baggrund – udvikler sig til livsduelige medborgere i fremtidens samfund.

Datainformeret ledelse

Mange er godt i gang med at udvikle skolens rum. Men en systematisk indsamling af data på den enkelte skole eller på tværs af institutioner i et område viser næsten altid, at der er skjulte ressourcer, der kan omsættes til bedre læring.

I folkeskolen og ungdomsuddannelserne er der sat fornyet kraft på udvikling af læringsmiljøer, der fremmer varieret undervisning, styrker innovation og en-

Toppolitiker og arkitekt har flyttet tanker og idéer om rum og rummelighed på landets skoler, der tilsammen har et par millioner m² at gøre godt med.

FÅ MERE INSPIRATION

Forlaget Praxis har netop udgivet bogen "Kloge kvadrater – Skjulte ressourcer til bedre læringsmiljøer" med et tilhørende digitale projektværktøj.

Det er en Gør-Det-Sammen-Bog skrevet af tidl. børne- og undervisningsminister Christine Antorini, og direktør Gitte Andersen, SIGNAL Arkitekter.

Inspirationen til bogen stammer fra Ny Nordisk Skole og fra summen af data fra mange kortlægninger af rumressourcer, læring og adfærd i daginstitutioner, grundskolen og ungdomsuddannelser.

Stadig flere institutioner arbejder med rummet som forandringsagent for at forbedre læringsmiljøer i forlængelse af bl.a. skolereformen og erhvervsuddannelsesreformen. Men der er stadig masser af ressourcefuldhed, der kan omsættes til kloge kvadrater til gavn for børn og unge.

Bogen er støttet af Realdania og Fonden Danish Society for Education and Business. Skolelederforeningen, Danske Erhvervsskoler og -gymnasier samt KL er netværkspartnere.

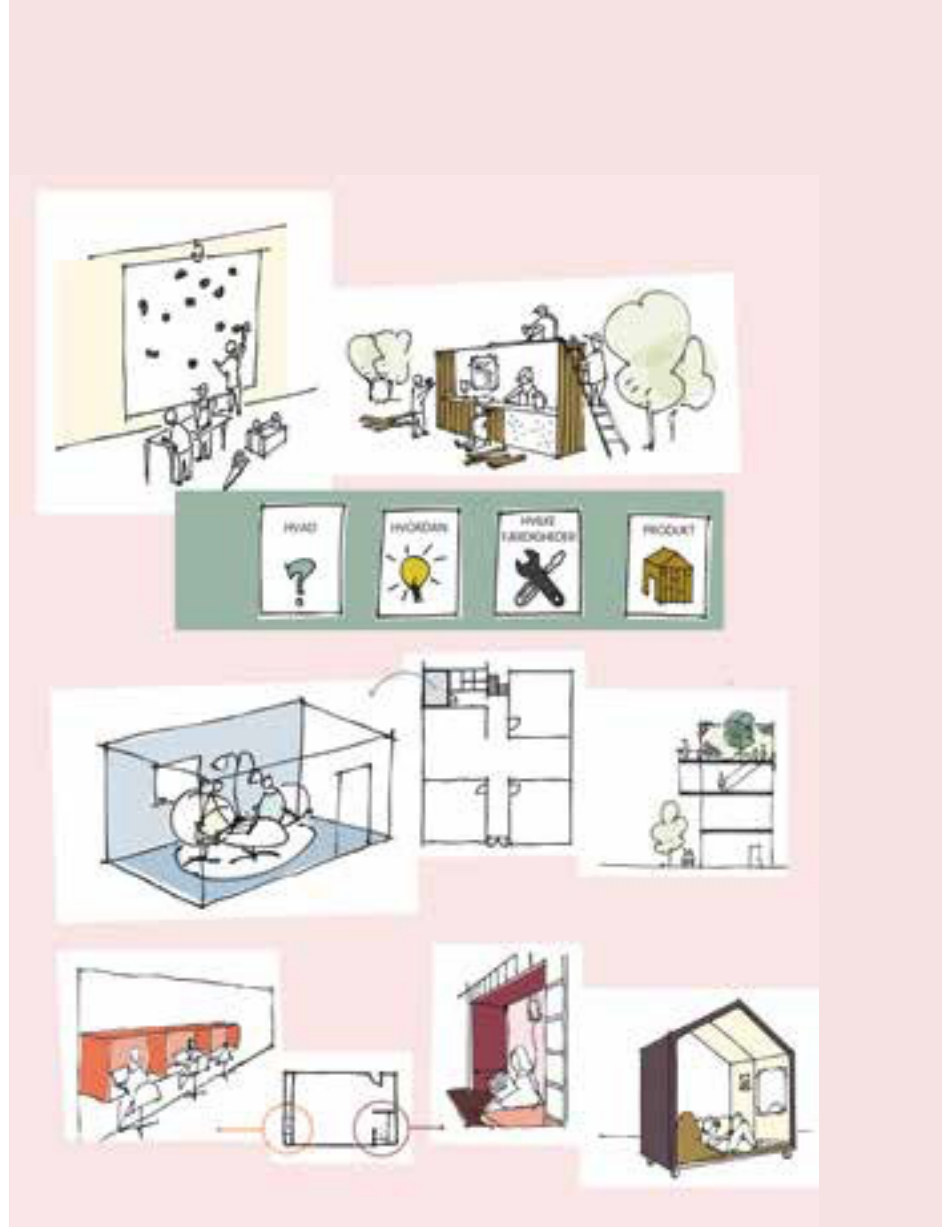
treprenørskab, kombinerer teori og praksis, tænker bevægelse og kropslig udfoldelse ind i løbet af dagen og åbner skolen i samarbejde med foreningsliv, kulturinstitutioner og virksomheder.

Her spiller rum i forandringsarbejdet en helt central og ofte undervurderet rolle. Kloge kvadratmeter er en mulig-hedsdagsorden for rum, adfærd, læring og trivsel ved at give enkle metoder til at afdække og omsætte de mange skjulte rum-ressourcer, der venter på at blive aktiveret. Allerede fra i morgen.

Det handler faktisk sjældent om, at den eneste mulighed er at bygge nyt, hvis vi skal skabe forbedringer. Oftest handler det om at bruge de rum og kvadratmeter klogere, som vi allerede har, og deles om ressourcerne på tværs. Og skulle man være så heldig at få penge til nyt, så er det også her relevant at udfordre adfærden, så der bygges klogt – og ikke for stort eller for meget – på baggrund af data. Fremtiden skal være bæredygtig økonomisk, miljømæssig og socialt. Utroligt meget kan lade sig gøre billigere og bedre uden at skulle bygge helt nyt.

Lad os se på et par enkelte illustrative eksempler på den enorme ressourcefuldhed, der kunne udnyttes langt bedre: I gennemsnit står folkeskolens rum tomme ca. 50 % af tidsrummet 08.00-14.00. Efter kl. 14.00 falder udnyttelsesgraden endnu mere. Fællesarealer står tomme 70% af tiden. Basislokaler fx et klasselokale står ledige 40% af tiden. Det mest benyttede areal er der, hvor biblioteket eller det pædagogiske læringscenter er. Det benyttes i gennemsnit 63 % af tiden. Særlige arealer til administrative arbejdspladser står ledige 57 % af tiden.

På erhvervsskoler er det stort set samme mønster: Ca. 50 % af arealerne står tomme i tidsrummet 08.00-14.00. Der er næsten tomt efter kl. 14, på fredage allerede efter kl. 12, og i weekenderne står alt tomt hen. Allerede her ligger der et stort potentiale i at samarbejde om brug af rum og faciliteter på tværs af folkeskoler fx til linjer eller valgfag i udskolingen og erhvervsskoler.

Mange steder står faglokalerne tomme store dele af dagen – de lokaler, der er skolens dyreste rum, og som har faciliteter til at arbejde innovativt med modeller, prototyper, eksperimenterende undervisning og materialer. Hvis fx folkeskolen eller de almene gymnasier samarbejdede med erhvervsskolen, ville der være adgang til andre typer af topprofessionelle værkstedsfaciliteter, inklusive dygtige unge håndværkerelever, der kan være hjælpeinstruktører og rollemødder for eleverne. Her er meget mere læring at hente, uden at man behøver bruge én krone ekstra på nyt udstyr.

I gennemsnit bruges de dyreste faglokaler på folkeskolerne kun 20-35% af tiden mellem kl. 8-14. De er også statio-

nære. Men der er masser af muligheder for at etablere mobile og dermed fleksible FabLab, InnovationsLab, MadLab – eller slet og ret Håndværk & Design for at tage en af folkeskolens fornyede fag. Og de kan rykkes udenfor på de mange små arealer, der ofte står ubenyttet hen og som en kortlægning af udearealerne kan lære alle 'at se' – og omsætte til et udekøkken, udelaboratorium eller udeværksted. På den måde kan teori og praksis kombineres mere enkelt og integreres bedre. Mere og bedre for mindre.

Data om de mange ledige rum-ressourcer hen over en skoledag – for slet ikke at tale om eftermiddag og aften – skal holdes op imod, at vi drifter disse bygninger døgnet rundt, både rum i brug og

Illustration fra bogen
om at bygge nyt eller
bare at bygge om.

dem, der ikke anvendes, og begge kræver vedligeholdelse over tid. Kunne vi derfor ved samarbejde og sambrug anvende de ressourcer, vi allerede har adgang til, på en bedre måde? Og kunne vi med afsæt i vores visioner og strategier for udvikling af institutionerne give os selv meget bedre muligheder?

Og der er endnu mere guld, der venter på at blive samlet op, hvis vi fx tænker, at det er vigtigere at have adgang til ressourcerne, når vi har behovet, end selv at eje rum og udstyr døgnet rundt. Vi kunne se på mulighederne for at samarbejde på tværs af uddannelsesinstitutioner, fx på campusser og i lokale 'børnebyer', og mellem skoler og lokale ressourcer lige fra virksomheder til kulturliv og foreninger. Vi kan aktivere 'guldet i nabolaget', sådan som stadig flere samarbejder med som del af den åbne skole, men hvor der stadig er masser af muligheder for fornyede læringsfællesskaber på tværs.

Udvider vi derudover læringsrummet til det virtuelle rum uafhængigt af tid, sted og mursten, åbner der sig igen et nyt globalt univers af læringsmuligheder for fremmedsprog, kultur, samfundsfag og digital dannelse i praksis.

Ved at kortlægge data, for hvordan vi i praksis reelt bruger vores rum og m², bliver potentialet for ny brug af rum, tid og ressourcefuldhed i lokalsamfund forhåbentlig mere synligt for alle. Data – brugt klogt – er den lige vej til meget bedre læringsmiljøer for færre penge. Det kan lyde knastørt og djøf-agtigt, men mange visioner kan realiseres, hvis man arbejder med data og deraf afledt indsigt i nuværende praksis som fundament for at imødegå de to oftest vigtigste modstandargumenter: tid og penge.

Rummet som forandringsagent

En af udfordringerne ved at arbejde med rum-forandringer er, at rum skaber vaner. Forandrede rum udfordrer vaner – og dermed den tryghedsbase, mange har i 'deres' rum. At arbejde med rummet som forandringsagent forudsætter derfor også at arbejde med de nødvendige men-

tale ombygninger af kultur, vaner og adfærd i de nye rum og 'rummeligheder'. Det begejstrende er, at det er muligt med et ressourcefuldt paradigmeskifte netop ved at sætte fokus på medskabelse og medejerskab og ved at bruge de ressourcer, vi allerede har – både fysiske og mentale – på nye måder.

Vores erfaring er, at nuværende adfærd kan udfordres positivt og konkret gennem datainformeret ledelse af udviklingsprojekter. Men det kræver omhu og medinddragelse, også når man arbejder med rum-data. Der er stadig en udbredt dataresistens hos mange medarbejdere. Noget af modstanden er fuldt berettiget og skyldes vilkårlig eller tidskrævende indsamling af data, der aldrig bliver brugt til noget. Meningsløs dataindsamling er – meningsløs! Men der findes også virkelig gode data, der ikke bruges, eller som mangler at blive indsamlet. Ved at arbejde systematisk med data i forlængelse af sin vision for bedre læring kan data lære os at 'se' de skjulte ressourcer.

Rum, faciliteter og bygninger betyder utroligt meget for langt de fleste medarbejders tryghed i hverdagen – på godt og ondt. Arbejder man med rum og forandring, vil det derfor udfordre stort set alle medarbejdere den første tid. Vigtigt er det derfor at man igennem datainformeret ledelse af rum-ressourcer også kan skabe vejen for arbejdet med de nødvendige mentale ombygninger af adfærd. Når medarbejdere arbejder sammen om at se og omsætte de skjulte ressourcer, der kan aktiveres til bedre læringsmiljøer, giver det som regel mening for de fleste at være med. De får et konkret værktøj til, hvordan deres professionsfaglighed kan udfoldes endnu bedre i dagligdagen – fordi ressourcerne bliver synlige og dermed også troen på at der kan skabes forbedringer. Og nogle af dem allerede fra dag ét.

Nogle gange er forandringer af læringsmiljøer opstået på grund af en udmelding om, at der skal spares penge. Ved at være skarp på visionen – at gøre forandringen meningsgørende – kan også en spare-

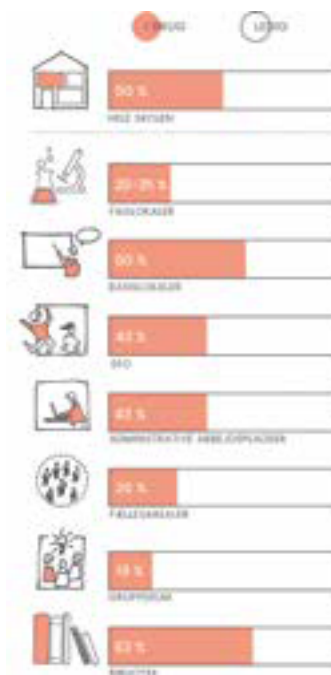

Illustration fra bogen om
de mange ledige m².

dagsorden føre til 'bedre og mere for mindre'. Ofte er der stor frihed til at formulere institutionens egen vision for forandringen, blot rammen fra ledelsen eller forvaltningen overholdes. Brug – eller skab – frirummet til at udvikle en meningsfuld vision sammen. Og brug det som en god anledning til at diskutere og kvalificere, hvilke dannelsessyn, I ønsker at fremme på jeres skole, gennem måden I udvikler rum og pædagogik. Ønsker I at udvikle den naturvidenskabelige dannelse, digitale dannelse eller en skabelsesorienteret dannelse? Det er jeres professionelle valg.

Vores håb er, at alle med jævne mellemrum vælger at stoppe op og gentænke, hvordan man egentlig skaber værdi i sin institution til gavn for de børn, unge eller andre borgere, man er sat til at få godt på vej. Der er store potentialer ved blot at kigge på det eksisterende byggeri og potentialer, der kan aktiveres, uden at man skal bygge helt nyt!

Gitte Andersen er Global Head, Workspace Management and Design, SIGNAL Arkitekter og Christine Antorini er folketingsmedlem, tidl. børne- og undervisningsminister (S)